

3. Kostyuk, I. *Discourse of hatred in the shell of pornoglourism*. Retrieved from <http://krytyka.com/ua/articles/dyskurs-nenavysty-v-obolontsi-pornoglourism>
4. Pliushch, L. *The magic of Oz*. Retrieved from <http://avtura.com.ua/review/93/>
5. Faizullina, H. (2015). Ethnoculturography in Ukrainian postmodern philosophical novel ("Museum of Abandoned Secrets" of O. Zabuzhko). *Problemy sotsialnoi roboty: filosofii, psykholohiia, sotsiologiia (Problems of social work: philosophy, psychology, sociology)*, 2 (6), 111–115. Chernigiv: CHNTU (in Ukr.)
6. Rodyk, K. *Diagnosis: kremladi. Oksana Zabuzhko wrote a novel about the history of our illness*. Retrieved from <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1668/164/58897/>
7. Zatonyski, D. (1982). *Past, Present and Future (about realism, tradition, innovation)*. Kyiv: Dnipro (in Ukr.)
8. *Oksana Zabuzhko in Facebook*. Retrieved from <https://www.facebook.com/oksana.zabuzhko/posts/10152453288713953>
9. Zabuzhko, O. (2009). *Museum of Abandoned Secrets*. Kyiv: Fact (in Ukr.)
10. Lychkova, V. (2011). *Philosophy of ethnic culture: Theoretical, methodological and aesthetic aspects of the history of Ukrainian culture*. Kyiv: PARAPAN (in Ukr.)
11. Krymskii, S. (2006). Archetypes of Ukrainian mentality. *Problemy teorii mentalnosti (Problems of the theory of mentality)*. In Popovich M. (Ed.), 273–301. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.)
12. Kotsura, I. *Transfiguration Cathedral – Stonehenge of Chernigiv?* Retrieved from <http://www.gorod.cn.ua/news/foto-i-video/40265-spaso-preobrazhenskii-sobor-chernigovskii-stounhendzh-foto.html#ad-image-0>

Одержано редакцією   04.05.2015
Прийнято до публікації   17.06.2015

УДК 316.334.52

ЛОЗКО Галина Сергіївна,
доктор філософських наук,
професор кафедри історії
Чорноморського державного університету
імені Петра Могили (м. Миколаїв),
e-mail: svaroh_7@ukr.net

АВТЕНТИЧНІ ЕТНОРЕЛІГІЇ І ПРОБЛЕМИ ТИПОЛОГІЇ НОВИХ РЕЛІГІЙНИХ РУХІВ

У статті здійснено аналіз нових релігійних течій та рухів (НРР), показано різновекторність цілей послідовників традиційних і нових релігійних течій та їхніх світоглядних систем (напр., національні – інтернаціональні), розкрито відмінності у розумінні світу і Бога/Богів (політеїзм – монотеїзм; природність – штучність; міфологічність – історичність; іманентність – трансцендентність) та ін., що дало змогу автору запропонувати критерії для релігієзнавчих класифікацій. Запропонована модель аналізу та класифікаційних критеріїв, що спирається на основні засади богослов'я чи ідеалів. Аргументовано класифікаційну недоречність віднесення рідної віри до «неоязичництва» як сегменту НРР: показано, що ідеологія неоязичництва та рідної віри слов'ян є радикально протилежними. Зроблено висновки, що рідна віра є автохтонною традиційною природною релігією українців, яка довгий час існувала в прихованих формах паралельно з офіційним християнством і лише в незалежній Україні отримала можливість свого відродження як офіційно зареєстрована етнорелігійна (національна) конфесія.

Ключові слова: НРР (нові релігійні рухи), типологія НРР, етнорелігія, етнорелігійний ренесанс, рідна віра, неорелігія, неоязичництво, Нью-Ейдж.

LOZKO Halyna Sergiivna,
Doctor of Sciences (Philosophy), Professor,
Department of History of
Petro Mohyla Black Sea State University,
e-mail: svaroh_7@ukr.net

THE AUTHENTIC RELIGION (NATIVE FAITH) AND THE PROBLEM OF THE TYPOLOGY OF NEW RELIGIOUS MOVEMENTS

Abstract. Introduction. The analysis of new religious movements (NRMs), identification of the defects in the religious typology and classification of native faith as “neo-religion” are conducted by the author. The research shows the diversity of the followers purposes’ of traditional and new religious movements and their ideological systems (national – international), reveals the opposites of these religions in terms of the world and God/Gods (natural – artificial; mythological – historical, polytheism – monotheism, immanence – transcendence), etc., which enabled the author to find out the criteria for religious classifications. **Purpose.** The purpose of the article is to clear up the basic principles of theology, ideals, and ideologies of New Age and native faith of the Slavs, to determine their fundamental opposition. It’s logically motivated the fallacy of classification the native faith to “neo-paganism” as a segment of NRMs. **Results.** It is concluded that native faith was and still is a traditional autochthonous natural religion of the Ukrainians, which has long existed in hidden forms in parallel with the official Christianity. Only in a democratic society it has been given the possibility of its revival as officially recognized ethno-religious (national) confession. On the example of the creation of NRM, the author states the use of the methods of manipulation with human consciousness that have the features of “religious weapons” as one of the tools of information war. **Originality and conclusion.** There is an urgent need for state’s awareness of the fact of total world informational war to create its own self-protective philosophy of antiglobalism. So in this philosophy a significant importance will be given to scientific developments of native faith and ideology of national self-preservation to prevent the foreign intervention in autochthonous spiritual culture.

Key words: NRMs (new religious movements); typology of NRM; ethnic religion; ethno-religious Renaissance; a native faith; neo-religion; neo-paganism; New Age.

Постановка проблеми. Кінець XIX – початок XX ст. у європейських країнах ознаменувався переоцінкою релігійного буття європейських націй. В умовах кризи світових релігій відбувалося осмислення цих тенденцій у працях Ф. Ніцше, О. Шпенглера, Р. Генона, М. Мюррей, М. Еліаде, Ю. Еволи, Я. Стахнюка, В.Шаяна та ін. Майже одночасно у Великобританії, Польщі, Литві, Україні було висловлено ідею повернення до власних природних релігійних систем, які вже на той час були значною мірою втрачені внаслідок тотального панування світової релігії в Європі. На межі XX – XXI ст. вже існує кілька сотень різноманітних релігійних громад і об’єднань, що відроджують духовну спадщину предків. Оскільки велике розмаїття течій, систем, напрямків, «толків», ідей і способів їх утілення має стихійний характер, що не вкладається в рамки науково визначених критеріїв, постає проблема типології НРР (нових релігійних рухів), як і класифікації напрямків рідної віри та визначення їхнього місця в традиційних або новітніх релігійних системах. З огляду на різновекторність цілей послідовників стародавніх і новітніх релігійних течій (національні – інтернаціональні), а також на протилежну спрямованість світоглядних систем (природність – штучність; міфологічність – історичність; циклічність – лінійність) і різне розуміння «вищої сили» (політеїзм – монотеїзм; Боги і Богині – Бог; іманентність – трансцендентність та ін.) з’являються й критерії для релігієзнавчих класифікацій. Однак, досі в українському науковому дискурсі, орієнтованому на плюралістичність, ці критерії вивчені недостатньо: у словниках, підручниках і навчальних посібниках часто подаються досить поверхові, а то й відверто хибні визначення «рідної віри», яку зазвичай відносять до «неоязичництва», що є фактичною помилкою й ображає релігійні почуття вірян. На нашу думку, помилкою є й віднесення до рідної віри тих чи інших груп лише на підставі словесних тверджень самих вірян (без релігієзнавчого аналізу), бо зазвичай адепти не завжди достатньо добре ознайомлені як з основами віровчення, так і з принципами типології та класифікації релігій. Методологічною основою нашої статті є розгляд рідної віри в її тісному взаємозв’язку зі світоглядними, богословськими та обрядово-звичаєвими особливостями кожного з напрямків, які позиціонують себе як «рідно віри».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток сучасних релігійних течій, що містять окремі елементи рідної віри, має кілька напрямків, зокрема: традиціоналізм

(найбільше елементів рідної віри), *неорелігії* (меншою мірою), *Нью-Ейдж* (найменше або не містить зовсім). Європейські дослідники традиціоналізму й автохтонної рідної віри в ХХ ст.: Р. Генон, М. Мюррей, М. Еліаде, Ю. Евола [1; 2], Я. Стахнюк, Г. Фай та ін. розглянули загальні концептуальні моделі, американка П. Кампанеллі детально описала календарну обрядовість неоязичників США [3]. Ідея вивчення і відродження рідної віри в Україні належить професору В. Шаяну (1934 р.) [4], опис кількох обрядів рідної віри подав український етнолог Г. Кожолянко; певною мірою висвітлюють проблеми рідної віри й праці історика Ю. Котляра; дослідженню європейського етнорелігійного ренесансу присвячено кілька праць, в т. ч. монографій автора цієї статті, одна з яких перекладена польською мовою [5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16]; на кафедрі релігієзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка готуються до захисту дисертаційні роботи на тему рідної віри. Неорелігійним рухам приділяли увагу українські вчені з Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України ім. Г. Сковороди: А. Колодний (дослідження РУНВіри) [17], Т. Хміль (світоглядні засади РУНВіри), Л. Филипович і Н. Дудар [18] та ін. У Росії цій проблематиці приділяли увагу: А. Добровольський [19], В. Безверхий, І. Яблоков, які визначили рідну віру (язичництво) як одну з чільних складових духовності європейських націй, зокрема слов'ян; соціальні функції неоязичництва досліджували: А. Гайдуков (Російський державний педуніверситет ім. О. Герцена) [20]; Л. Шнірельман, А. Дворкін розглядають рідну віру виключно під кутом зору провідних християнських церков як однозначно «негативну секту» (що вже за самим визначенням є хибним, оскільки *сектою* називають напрям, який відколовся від основного; рідна віра ж ні від чого не відкололась, вона була і є самостійною релігією); релігієзнавець Р. Шиженський створив групу з вивчення рідної віри (при науковій лабораторії з міжконфесійних відносин НГПУ м. Н. Новгород), однак науковцям цієї групи не вдалось уникнути імперської упередженості, зокрема й щодо української рідної віри.

На жаль, відомості про неоязичництво і рідну віру подаються вкрай спотворено навіть у наукових виданнях. Наприклад, типовим кабінетним витвором залишаються так звані «Ладовіри», «Ягновіри», «Орантіїці», які не мають і ніколи не мали жодного адепта, і навіть самі творці вже давно забули про них, проте ці химерні неологізми мандрують з довідника в довідник, і з підручника в підручник ось уже два десятиліття [18, с. 20, 56]. Українські релігієзнавці, на жаль, не відзначили той широкий міжнародний резонанс рідної віри, який уже існує в Європі, зокрема, в науковому дискурсі ми не знаходимо відомостей ні про Європейський конгрес етнічних релігій, який існує з 1998 року й майже щорічно проводить з'їзди в різних країнах, ні про Родове Слов'янське віче рідновірів, що існує з 2003 р. Проблема відродження рідної віри та її відмежування від рухів Нью-Ейдж була присвячена наукова конференція в Санкт-Петербурзі (Росія, 2011) [15], етиці рідної віри – міжнародна конференція в Ужгороді (Україна, 2013) [21], світоглядним уявленням про душу в рідній вірі слов'ян – міжнародна конференція в Мощеніце (Хорватія, 2014) [8]; тематика рідної віри поступово входить і в мистецтво, і в літературну творчість, і в літературознавство [9].

Мета статті: узагальнити наукові досягнення і досвід, напрацьований згаданими вченими і науковими форумами та подати практичні результати щодо визначення критеріїв класифікації рідновірських релігійних рухів, громад, конфесій; увести до наукового обігу праці, присвячені даній конкретній проблемі.

Виклад основного матеріалу. У ХХ ст. духовна та онтологічна криза сучасних світових релігій стимулювала пошуки нової релігійності. На думку традиціоналістів, вихід з духовного тупика тільки один – повернення *назад до правитоків*. Так серед європейців виникли ідеї відновлення рідних автентичних релігій, які були знищені войовничою світовою релігією, або існували в прихованих формах паралельно з нею. З'явилося прагнення краще пізнати глибинні смисли давніх фрагментів язичницьких уявлень про світ рідних Богів, обґрунтувати й пояснити їх мовою сучасної філософії. Однак, рівень етнічного й суспільного хаосу сучасних держав, які хоч і декларують рівність конфесій, проте керуються перевагами церковної більшості, створює труднощі для громад, заснованих на

етно-національних засадах. Мультикультурне суспільство блискавично відреагувало на спроби відродити автентичні релігійні традиції – й висунуло альтернативу традиційному язичництву – *неорелігії*, монотейстичні еклектичні вчення, що увібрали в себе найрізноманітніші суміші та елементи, які дуже часто навіть не узгоджуються між собою.

Розглянемо послідовно кожну з цих концепцій.

I. *Автентичні етнорелігії* та їхні філософські засади. До етнотрадиційних релігій належать громади та конфесії, віровчення яких спирається на традицію та автентичність. На основі поняття про цінність традиції виник *Традиціоналізм* – філософське вчення про збереження самобутніх етнокультурних, національних, історичних та релігійних традицій, що забезпечують сталий розвиток суспільства. Італійський філософ Юліус Евола вважав, що Традиціоналізм – найбільш революційна ідеологія нашого часу [2], і ми можемо з цим погодитися, оскільки на тлі негативних наслідків сучасної глобалізації вже очевидна необхідність в етнозберігальних ідеях і заходах.

В Україні ще досить добре збережено значну частину живих традицій (хоча деякі вже в синкретичному вигляді), це вселяє надію на їх відродження через «прочитання» їхніх первинних смислів. Ідею відродження рідної релігії в Україні започаткував професор Львівського університету Володимир Петрович Шаян (1908 – 1974). У 1934 р. на г. Трехіт у Карпатах, вивчаючи обрядовість гуцулів, він виявив архаїчні світоглядні пласти, які закорінені в давню індо-європейську релігію, близьку до ведизму (або сучасного індуїзму). В. Шаян запропонував загальну *концепцію і методику наукової реконструкції* рідної віри як автохтонної української конфесії (і загалом слов'янської): треба зберегти ті автентичні традиції, які відомі з фольклору та етнографії як основу (базис), відповідно очистивши їх від пізніших християнських надбудов та інших ідеологічних нашарувань; порівняти їх із близькими традиціями індо-європейських народів, насамперед, ведизму, осмислити їх в богословських термінах (іменах Богів) слов'ян та пояснити категоріями сучасної філософії – в такому науково відреставрованому вигляді повернути народові [4]. Рідна віра, на думку вченого, має бути осучаснена так, як би вона еволюціонувала природним шляхом, вона має бути оновлена згідно вимог часу, однак міцно триматися споконвічної традиційної основи.

Наприклад, зіставляючи сучасний йому український фольклорно-етнографічний матеріал із записом Саксона Граматика про свято Свантевита в Арконі, В. Шаян показав тотожність і тривалість української традиції причастя до святкового короваю, яке існувало в давній язичницькій релігії слов'ян: «...традиційний елемент обряду записує Саксонець як елемент Богослуження в 1168 році! Ані наші прапредки не вчилися свого обряду із «Історії» Саксонця, друкованої у XVI сторіччі, ані Саксонець не студіював цих обрядів у далекій Україні» [4, с. 201]. Сучасні рідновіри вважають, що християнству не вдалося повністю знищити рідну віру, її звичаї, обряди, морально-етичні засади: вона проіснувала тисячу років у прихованих формах паралельно з офіційною церковною обрядовістю. Отже, на нашу думку, її відродження має спиратися на суто наукові факти, методи дослідження та інтерпретації [7, с. 9–18]. У зв'язку з цим важливо зазначити, що сучасна наука не надає ні наукової, ні юридичної допомоги конфесії рідної віри (за незначними винятками), ще недостатньо приділяє уваги вивченню глибинної суті етнічних архетипів, прихованих у колективній народній свідомості (на що вказував К. Г. Юнг). Але упереджене ставлення з боку державних службовців до рідновірів, що зазвичай провокується провідними церквами, досі унеможлиблює повне розкриття наявних потужностей цієї *етнозберігальної ідеї* в українському суспільстві. На наукових засадах відродження традиційної рідної віри нині стоїть конфесія Об'єднання рідновірів України (ОРУ), до якої входить близько 40 релігійних громад з різних областей України.

Головними богословськими концепціями традиційного напрямку рідної віри є: політеїзм, пантеїзм, іманентність божественних проявів, віра в переселення душ, культ предків, любов до рідної землі, природи та рідної нації. Рідновіри ОРУ вважають себе *спадкоємцями й правонаступниками релігії, яка була офіційно заборонена князем*

Володимиром у 988 р. Рідновіри не визнають себе неорелігією (неоязичництвом), бо це визначення позбавляє їх спадкоємних прав на віру предків, хоча термін *язичництво* ними визнається як синонім *етнічної* (національної) віри. Рідна віра є природною альтернативою глобалізації та асиміляції народів [14, с. 89–96].

II. *Неорелігії та Нью-Ейдж*. На відміну від рідновірів-традиціоналістів (язичників), неорелігія – є новоствореною релігією чи течією, чиє віровчення й організаційні структури виникли не раніше другої половини XIX – XXI ст., причому ці напрямки можуть виникати не лише на ґрунті етнічних релігій, а здебільшого на основі світових (християнства, ісламу). Інколи ці релігії позначають аббревіатурою НРР (нові релігійні рухи) або НРТ (нові релігійні течії). Досі в науці не існує усталеного погляду на те, який релігійний рух називати *новим* чи *новітнім*: до них зазвичай відносять лише ті, які виникли в 1960-х або 70-х роках, або приблизно в 40-х – 50-х роках XX ст., проте більшість релігієзнавців пропонує до неорелігій відносити ті течії, які з'явилися за останні 150 – 200 років. Ця концепція дозволяє зарахувати до нових релігій Свідків Єгови та мормонів, що цілком відповідає дійсним якостям цих напрямів.

До Нью-Ейджу (з англ. *New Age*, буквально «нова ера») належать *різні за походженням*, як східні нехристиянські, так і західні нові християнські напрямки, синкретичні, а також різні теософські товариства, починаючи з «Темної доктрини» О. Блаватської, Агні-Йоги Реріхів, вчення Мормона тощо, до Саєнтологів, російського «космізму», «Церкви Христа», харизматів (різновидів протестантизму, католицизму), «Дітей Бога», «Великого Білого Братства» (ЮСМАЛОС), християнської йоги, секти Віссаріона «Останній заповіт», секти учителя Іванова, АУМ Сінрікьо в Японії, різних напрямків вікки в Англії та США. А також: Біле Братство в Болгарії, Као Дай у В'єтнамі, старовіри-інгліни і секта В. Голякова в Росії, РУНВіра Л. Силенка в США та Україні, «найправдивіше» вчення Д. Кандиби, так зване «РВ РПВ», «Анастасійці» (засновані на ідеях літературного твору В. Мегре), Товариство Свідомості Крішні (одна з реформ індуїзму), Бахаї (на основі неоісламу) та багато інших відгалужень від існуючих учень. Нью-ейджери переконані, що їхній новий світогляд «синтезує увесь попередній релігійний досвід світу»; насправді він часто спирається на окультизм, містицизм, спіритуалізм (контактерство), теософію, медитації, пророцтва, «одкровення», а його адепти можуть поклонятися Богам усіх племен і народів у їхньому монотеїстичному універсалізмі; відтак, головна мета Нью-Ейджу прозора: досягнення глобальної єдності людства в єдиному мультикультурному універсумі. Різноманітність і перманентна мінливість цього калейдоскопічного потоку НРР утруднює класифікацію цих релігійних рухів, тому вона завжди потребуватиме уточнень і коригування.

Труднощі для класифікації становить і нетрадиційна для України конфесія *РУНВіра* (Рідна українська національна віра), яка хоча й підтримує національну ідею, проте не визнає себе язичництвом. Вчення ґрунтується на світових вимогах монотеїзму й трансцендентності «єдиносущного Дажбога» (що суперечить традиційній рідній вірі); має «рідного українського пророка» (Лева Силенка); вчення про креаціонізм, містить елементи «фентезі», зокрема: добрих ангелів («адиті»), священників під назвами «рунтато», «рун мама», українських камікадзе «ржівів» («ршітелів життя і смерті»), богослужіння «свясгос» та інші подібні новотвори та недоречності (напр.: «Будда – українець»), що за нашими критеріями є характерними для учень Нью-Ейджу [10, с. 381–389; 14].

Найбільш загальну класифікацію НРР подали релігієзнавці Н. Дудар і Л. Филипович. Вони виокремлюють: неохристиянство, орієнталістські, синкретичні релігійні рухи та неоязичництво [18]. З такою типологією можна було б погодитися, однак у ній маємо суттєві суперечності в системі критеріїв щодо неоязичництва, оскільки воно реально поділяється на два напрямки, які за багатьма показниками мають діаметрально протилежні концепції (політеїзм – монотеїзм, автентика – «фентезі», національне – всесвітнє та ін.). Проаналізуємо докладніше НРР за цією типологією:

- *Неохристиянство* (течії, які оновлюють християнство, є спробою реанімувати

християнське вчення): Церква Ісуса Христа і святих останніх днів – ЦІХСОД, відома ще як «мормони»; харизматичні церкви (від грец. «Божа благодать»), що виникли в 1906 р. у Лос-Анджелесі (США); рух «Євреї за Ісуса», «Свідки Єгови» та ін.

- *Орієнталістські* релігійні рухи (від лат. *orient* – східний): нові індуїстські та буддистські рухи, які поєднують свої вчення з елементами даосизму, конфуціанства, синтоїзму та ідеями монотеїзму (Міжнародне Товариство Свідомості Крішні – МТСК) та ін.; навіть самі індуїсти і буддисти стверджують, що ці напрямки *виходять з-під контролю традиції*.

- *Синкретичні* релігійні рухи, що еклектично поєднують елементи західних і східних релігійних систем: християнства, буддизму, ісламу, юдаїзму та сучасних очікувань нових месій, пророків, «живих Богів» тощо (Віра Багаї, Церква об'єднання, Велике Біле Братство ЮСМАЛОС, АУМ Сінрікьо, Церква «Останнього заповіту» (віссаріонівці) та ін.

- *Неоязичництво* – різноманітні спроби відродити автентичні дохристиянські вірування, які в основному спираються на дві абсолютно протилежні концепції, що стали предметом дискусії щодо вживання спільного для обох напрямків терміну:

- 1) *Традиційно-автохтонний напрям* (мета якого – сакралізація національної ідеї: «рідна земля, рідна мова і рідна віра» як єдино можливий синтез, що неодмінно стає засобом самозбереження нації) – таку діяльність здійснює офіційно зареєстрована конфесія Релігійний центр *Об'єднання Рідновірів України*; на близьких засадах стоять деякі традиційні громади Польщі, Хорватії, Чехії та ін.; язичницькі громади РФ називають себе «лавинами» (без акценту на російській національності), отже і в їхній релігійній концепції існує претензія на імперський шовінізм або «слов'янський месіанізм».

- 2) *Суто неорелігійний* власне *неоязичницький напрям* (мета якого – створення альтернативних новотворів, часто навіть монотеїстичних, які по-суті підмінюють автентичну й дискредитують саму ідею рідної віри; задоволення особистих амбіцій окремих лідерів; іноді мають ще й комерційну мету): *РВ ПРВ* (Родове Вогнище Рідної Православної віри), яке застосовує психотехніки, спіритуалістичні сеанси, елементи кабалістичної магії, має значну комерціалізацію діяльності в межах України і Росії, постійно мімікрує (від патріотизму до колабораціонізму з РФ); Слов'янська духовна течія *«Великий вогонь»* (м. Житомир) ґрунтується на суміші германо-скандинавської й слов'янської міфології, її лідери ніколи й не ставили за мету відродження українських традицій (російськомовні, співпрацюють з громадами РФ); Слов'яно-ведичний рух *«Хара-Хорс»* (еклектичне поєднання східних і західних вчень з елементами «фентезі»); *інгліїзм* (повна назва мовою оригіналу: «Древнерусская инглистическая церковь православных староверов-инглингов») – новий еклектичний релігійний рух, створений А. Хіневічем у РФ, що не має нічого спільного ні з традиційним слов'янським язичництвом, ні з давньоскандинавським королівським родом Інглінгів; інші поодинокі аматорські групи, що відкололись від різних язичницьких і неоязичницьких віровчень (тобто фактично є сектами).

Як бачимо, неоязичництво в цій типології не має ні спільних ознак, ні критеріїв для об'єднання усіх згаданих напрямків в одну групу. А головне – ці громади мають діаметрально протилежні щодо рідної віри мету й аксіологію. Таким чином, немає ніяких підстав традиційне автохтонне язичництво (самоназва «рідна віра») об'єднувати з релігійними напрямами, що мають абсолютно штучне авторське походження й не спираються ні на які автохтонні традиції [11]. За типом свого світогляду, віровчення, аксіології та звичаєвості рідна віра не входить ні до родового поняття НРР («неорелігія»), ні до виду «неоязичництво». Рідну віру, на думку автора, доцільно класифікувати як *традиційну природну етнорелігію* [13]. Нові релігійні утворення, які сповідують штучні авторські вчення, постійно мімікрують і тяжіють до Нью-Ейджу, логічно класифікувати як *неоязичництво*, незалежно від того, чи називають вони самі себе «рідно вірами» чи ні, бо з наукового погляду, неорелігії ні для кого не є рідними.

Оскільки лише *знання принципів* може бути ключем до виявлення глибинної сутності

речей і явищ, пропонуємо характеристики, які дають змогу виявити протилежності та критерії класифікації неорелігій і традиційної рідної віри, в розробленій автором порівняльній таблиці [5, с. 551–579; 11, с. 374; 15, с. 42–43]:

<i>Неорелігії та Нью-Ейдж</i>	<i>Традиційна рідна віра</i>
Час заснування: 60-70-ті рр. XX ст.	Існує споконвічно, кілька тисячоліть (до християнства і в прихованих формах паралельно з ним, а нині відроджується)
Бог єдиний (абсолютний андротеїзм)	Богів і Богинь багато (політеїзм, взаємодія чоловічих і жіночих божественних проявів у природі)
Бог трансцендентний (винесений за межі природи)	Боги іманентні (присутні в природі)
Релігійна «всаядність» (включає елементи будь-яких релігій та авторських фантазій)	Пріоритет рідної релігії, здатність розпізнавати «своє», відрізнити від «іншого»
Деформація традицій	Вивчення, передача й збереження традицій
Інтернаціоналізм, глобалізм (космополітизм)	Націоналізм (патріотизм)
Ілюзії щодо реального світу	Визнання реальності життя
Комерціалізація діяльності	Відсутність комерційної мети
Психоделічні практики, десакралізовані йога, цигун, рейки, мантри, медитації, навіювання, шаманізм, астральні «польоти» та ін.	Традиційні обрядові практики, автентичні фольклорні співи, народні танці, ігри, спортивні та бойові змагання
Еклектична суміш всіляких різночасових релігійних елементів і практик	Автентичні знання й релігійні культи, очищені від чужих та пізніших нашарувань
Поверховість уявлень про основи тих чи інших давніх релігій, з яких складається нова віра	Глибинне вивчення власних релігійних традицій, філософське осмислення світоглядних основ
Віра в різноманітні трансперсональні «надприродні» сутності (ангелів, демонів, пришельців, небесних учителів тощо)	Культ Предків, культ героїв як духовна сила Роду, яка оберігає свій народ, своїх нащадків
Віра в реінкарнацію (міграція душ у тварини, рослини, мінерали тощо)	Віра в реінкарнацію (вічне життя людської душі, повторне народження в своєму Роді)
Наявність медіумів, ясновидців, контактерів, візіонерів астральних світів, психонавтів, учителів, гуру, пророків, месій	Традиційна духовна верства (волхви, жерці)
Поп-релігійні маскультурні групи мультирасового походження	Звичаєві національні громади рідновірів
Псевдонауковість, оманлива «духовність»	Наукове підґрунтя, етнічна духовність
Віртуальні «громади» в Інтернеті, «фейкові» сайти для створення іміджу значимості	Реально дієві громади в містах і селах, живе спілкування
Маніпулятивні техніки переконання адептів, психологічний тиск, гіпноз, блеф, релігійна ейфорія, фанатизм	Власне волевиявлення членів громад, засноване на етнічній самосвідомості та прагненні до знань
Духовна вершина: досягнення нірвани, мокші, самадхі, перехід в «ніщо», «просвітлення», «самореалізації» (у різних групах)	Духовний ідеал: досягнення нормального щасливого життя в своєму Роді й народі, виховання нащадків, зміцнення національної держави

Латентна мета: сформувати типового представника єдиної мультикультури, яким легко керувати з єдиного глобального центру	Відкрита природна мета: зберегти національну ідентичність, самобутню націю, здатну до творчого саморозвитку серед інших народів світу
---	---

Пасіонарний сплеск НРР одночасно в усіх регіонах світу свідчить про застосування нової спеціально винайдені технології впливу на масову свідомість. Подібні технології почали застосовувати ще задовго до появи наших знань про інформаційні війни. Феномен інформаційно-психологічного впливу на підсвідомість мас почали вивчати ще в Середньовіччі: таємні ордени, секти, масонські ложі – по суті були і є таємними лабораторіями, де вивчають психічні явища, починаючи від левітації, телепатії, яснобачення, телекінезу й гіпнозу, до синергетики, соціоніки, парапсихології та інших сучасних практик [22]. Цей напрямок релігійної зброї можемо назвати *інформаційно-езотеричним або містичним*, оскільки він спрямований на вироблення таємного вектора управління масовою свідомістю, що Ю. Евола назвав «окультною війною» [1].

Нью-Ейдж настирливо проникає в різні сфери суспільного життя, де спричинює духовно-культурну *дезорієнтацію*. Він присутній у художній та популярній літературі, музиці та піснях, образотворчому мистецтві й естетиці, фільмах, навіть у науковій (або псевдонауковій) і прикладній діяльності. Загальний інтелектуальний рівень суспільства не дає змоги пересічним громадянам провести межу між справжніми витоковими цінностями й поверховими постулатами нав'язливої псевдокультури. В Україні й пострадянському просторі кількість релігійних сект і конфесій нині сягає сотень напрямків, течій і толків. Таким чином, здійснюється постійна *фрагментація* національно гомогенних суспільств, не тільки на політичні, етнічні, а й на релігійні групи. Нині фахівцям у галузі інформаційних технологій слід проявити справжній героїзм, може не менший, ніж нашим предкам на полях кривавих боїв, щоб констатувати факт застосування релігійної та психологічної «зброї» щодо нашого народу, а також запропонувати відповідні засоби *інформаційної безпеки* та власну «зброю» для дієвої оборони й захисту своєї нації.

Сучасні рідновіри-традиціоналісти рішуче відмежовуються від квазіязичницьких рухів. Релігієзнавці вже обговорюють застосування терміну *«псевдоязичництво»* щодо окремих напрямів, бо для цього є ціла низка підстав: подібних фальшувань нині зазнають і спроби відродження рідної віри в багатьох інших країнах. Це спостерігається, насамперед, у намаганні нью-ейджерів спростити язичницький пантеон до монотеїзму, синкретизувати язичництво з елементами християнства, ісламу та будь-яких інших релігій (у тому числі, навіть з єгипетськими культурами), у вигадуванні нових не існуючих раніше Богів, у фальшуванні святкового календаря, створенні фантастичних театралізованих обрядів, що не мають ніякого зв'язку з традицією та ін. Псевдорелігійні течії, вочевидь створюються спецслужбами іноземних держав (як Велике Біле Братство ЮСМАЛОС, інглінги та ін).

З метою захисту та розвитку автохтонних релігій утворено міжнародний форум Родове Слов'янське віче (2003), де щорічно обговорюються проблеми і перспективи розвитку рідної віри, прийнято «Стратегічну програму розвитку слов'янської рідної віри» [8; 21, с. 102–112].

Висновки:

1. Криза сучасних світових релігій очевидна, незважаючи на *кількісну перевагу* адептів християнства й ісламу, водночас відбувається *якісна переоцінка* віровчень та пошуки нової релігійної духовності.

2. Переоцінка можлива лише в етнічно гомогенних суспільствах незалежних держав, громадяни яких мають спільну національну самосвідомість; людина традиційного суспільства не має потреби реформувати (тобто скасовувати надбання предків) – вона воліє зберегти духовні цінності, перевірені часом і досвідом багатьох поколінь, якомога довше; в

мультикультурних суспільствах легко створюються нові еkleктичні релігії, можливі реформи, пророки, новітні «скрижалі» та різні фантастичні новотвори.

3. У зв'язку з неорелігійним вибухом, що стався за останнє століття, виникла потреба в класифікації й типологізації цих явищ; до неорелігій прийнято відносити ті течії, які з'явилися за останні 150 – 200 років, серед яких виокремлюють: неохристиянство, орієнталізм, синкретичні вірування та неоязичництво.

4. Традиційну рідну віру, яка відроджується, не доречно зараховувати до неоязичництва, бо вона не містить критеріїв абсолютної новизни, а є спробою відновити духовні смисли рідної традиції, в якій криються глибинні, *ще не вичерпані запаси етнічної енергії*; ідеологічна стратегія держав у релігійному напрямі має спиратися на підтримку автохтонних, автентичних традиційних релігій, які природно гармонійно узгоджуються з власними етносами на власних територіях і утверджуються засобами рідних мов, народного мистецтва та морально-звичаєвих устоїв (як це вже відбувається в Литві, Ісландії та ін.).

5. До неоязичників маємо відносити ті групи, які пішли шляхом реформування традиції: мають ознаки штучності (перехід до монотеїзму з центральним культом одного з Богів, напр., Свантевіта в Польщі; створення нових невідомих раніше Богів, культів і практик, термінів, еkleктичних календарів тощо); релігії, які мають авторів, реформаторів, пророків, гуру та ін.; так звані «віртуальні язичники», які не мають громад, не здійснюють релігійних обрядів, хоч і мають «фейкові» сторінки в Інтернеті.

6. Нью-Ейдж – еkleктичний рух у релігії, культурі, філософії, що виник у 60-70-х роках ХХ ст., маємо класифікувати як *неорелігію* з ознаками: *штучні, глобальні, синкретичні* релігії, альтернативні традиціоналізму.

7. Існує нагальна потреба державного усвідомлення й констатації факту *тотальної світової інформаційної війни* і вироблення власної самозахисної *філософії антиглобалізму*, в якій чільне місце посядуть наукові розробки рідної віри та ідеології для самозбереження нації (програми вивчення етнічної гігієни, головна мета яких – навчити розпізнавати образи рідного генотипу, етнокультурного архетипу, рідного менталітету та недопущення чужого втручання в автохтонну духовну культуру).

Список використаної літератури:

1. Эвола Ю. Оккультная война / Юлиус Эвола // Атака. – 1999. – № 104. – С. 10–13.
2. Эвола Ю. Языческий империализм / Юлиус Эвола. – М.: Историко-религиозное Общество «Арктогея», 1994. – 172 с.
3. Кампанелли П. Возвращение языческих традиций / Полин Кампанелли. – М.: Крон-пресс, 2000. – 352 с.
4. Шаян В. Віра Предків наших / Володимир Шаян. – Гамільтон, Канада, 1987. – Т. 1. – 894 с.
5. Лозко Г. Боги і народи: етносоціальний вимір / Галина Лозко. – Тернопіль: Мандрівець, 2015. – 624 с.
6. Лозко Г. С. Етнодержавознавство: Філософсько-теоретичний вимір / Галина Лозко. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 384 с.
7. Лозко Г. Європейський етнорелігійний ренесанс: витоки, сутність, перспективи (на матеріалі відродження етнорелігій у європейських країнах) / Галина Лозко. – К.: Такі справи, 2006. – 424 с.
8. Лозко Г. Історія Родового Слов'янського віча [Електронний ресурс] / Галина Лозко. – Режим доступу до презентації: <http://ogu.org.ua/index.php/component/content/article/34-hto-mi-k/288-123231.html>
9. Лозко Г. Рідна віра в літературному процесі ХХ – початку ХХІ століть / Галина Лозко // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства (Збірник наукових праць). – Вип. 16. – Ужгород, Видавництво УжНУ «Говерла», 2001. – С. 178–183 [Електронний ресурс] Галина Лозко. – Режим доступу: <http://www.oru.org.ua/index.php/bogoznavstvo/statti/324-ridna-vara-v-literaturnomu-protsesi.html>
10. Лозко Г. Пробуджена Енея: Європейський етнорелігійний ренесанс / Галина Лозко. – Харків: Див, 2006. – 464 с.
11. Лозко Г. Природні та штучні релігії / Галина Лозко // Антологія християнства. – За заг. ред. Г. Лозко. – Тернопіль: Мандрівець, 2013.
12. Лозко Г. Рунвізм як рудимент монотеїстично-християнського світогляду / Галина Лозко // Філософські обрії. Науково-теоретичний часопис НАН України. Інститут філософії імені Г. С. Сковороди – 2002. – № 8. – 165–183.
13. Лозко Г. Ренесанс язичництва. Етнорелігійні рухи в країнах Європи / Галина Лозко // Політика і час. – 2004. – №1. – С. 89–96.

14. Лозко Г. Этнорелигия как естественная альтернатива глобализации и ассимиляции славян / Галина Лозко // Культура XXI века. Четвертый международный конгресс-фестиваль мировой и национальных культур. – Ялта, 2005. – С.91–94.
15. Лозко Г. Традиция и аутентика в родной вере как естественная альтернатива глобальному нью-эйджу / Галина Лозко // Материалы международной научно-практической конференции «Родная вера – духовный стержень славянской культуры». – Историко-культурное просветительское общество «Союз венедов». – Санкт-Петербург, 2012. – С.35–44.
16. Lozko H. *Rodzima wiara ukrainska* / Halyna Lozko. – Wrocław, Polska, 1997. – 125 s.
17. Колодний А. РУНВіра (Рідна Українська Національна Віра) / Анатолій Колодний. – К.: Світ Знань, 2002. – 64 с.
18. Дудар Н., Филипович Л. Нові релігійні течії в Україні. Огляд, документи, переклади / Н. Дудар, Л. Филипович. – К.: Наукова думка, 2000. – 132 с.
19. Доброслав. Язычество как волшебство / А. Добровольський. – М.: Слава!, 2004. – 304 с.
20. Гайдуков А. В. Социальные функции неоязычества: проблема изучения / А. Гайдуков [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-funksii-neoyazychestva-problema-izucheniya#ixzz3Dh1pQeuN>
21. Етика рідної віри. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Морально-етичні норми життя слов'ян: рідновірська етика». – Ужгород, 12-13 липня 2013. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 112 с.
22. Петрик В. та ін. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій / В. Петрик, О. Штоквищ, В. Полевий, В. Кальниш, В. Остроухов. – К.: Росава, 2006. – 206 с.

References

1. Evola, J. (1999). *The Occult war. Ataka (Attack)*, 104, 10-13 (in Russ.)
2. Evola, J. (1994). *The Pagan imperialism*. Moscow: Arktogaia (in Russ.)
3. Campanelli, P. (2000). *The Return of pagan traditions*. Moscow: Kron-press (in Russ.)
4. Shaian, V. (1987). *The faith of our ancestors*. Hamilton, Canada (in Ukr.)
5. Lozko, H. (2015). *The Gods and the nations: the ethnic and social dimension*. Ternopil: Mandrivets (in Ukr.)
6. Lozko, H. (2012). *Study of Ethnos and State: philosophical and theoretical dimension*. Ternopil: Mandrivets (in Ukr.)
7. Lozko, H. (2006). *European ethnic and religious renaissance: the origins, nature, perspectives (based on the revival of ethnic religions in European countries)*. Kyiv: Taki spravi (in Ukr.)
8. Lozko, H. *The history of Family Slavic Viche (Council)*. Retrieved from <http://oru.org.ua/index.php/component/content/article/34-hto-mi-k/288-123231.html> (in Ukr.)
9. Lozko, H. (2001). The native faith in the literary process of the XX – the beginning of the XXI centuries. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva (Modern problems of Linguistics and Literature)*, 16, 178–183. Retrieved from <http://www.oru.org.ua/index.php/bogoznavstvo/statti/324-ridna-vara-v-literaturnomu-protsesi.html> (in Ukr.)
10. Lozko, H. (2006). *The awakening of Aeneas: the European ethnic and religious renaissance*. Kharkiv: Dyv (in Ukr.)
11. Lozko, H. (2013). Natural and artificial religions. *Anthology of Christianity*. In H. Lozko (Ed.). Ternopil: Mandrivets (in Ukr.)
12. Lozko, H. (2002). Runvizm as a rudiment of monotheistic Christian worldview. *Filosofski obrii (The Philosophical horizons)*, 8, 165–183 (in Ukr.)
13. Lozko, H. (2004). The Renaissance of paganism. *Ethnoreligions movements in European countries. Polityka i chas (Policy and time)*, 1, 89-96 (in Ukr.)
14. Lozko, H. (2005). The ethnic religion as a natural alternative to globalization and assimilation of the Slavs. *Kultura XXI veka (Culture of XXI century), The Fourth international congress and festival of World and National cultures*, 91-94 (in Russ.)
15. Lozko, H. (2012). The Tradition and the authenticity of Native Faith as a natural alternative to the global “new-age”. *Materialy mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferencii “Rodnaia vera – duhovnyi strezhen’ slavianskoi kul’tury” (The materials of the international scientific conference “Native faith as the spiritual foundation of the Slavic culture”)*, 35-44. St. Petersburg (in Russ.)
16. Lozko, H. (1997). *Native faith of Ukraine*. Wrocław, Poland: Toporzal (in Pol.)
17. Kolodnyi, A. (2002). *Native Ukrainian national faith*. Kyiv: Svit Znan (in Ukr.)
18. Dudar, N., Filipovich, L. (2000). *New religious movements in Ukraine. Reviews, documents, translations*. Kyiv: Naukova Dumka (in Ukr.)
19. Dobroslav (2004). *The Paganism as a magic*. Moscow: Slava! (in Russ.)
20. Haydukov, A. (2014). *Social functions of neopaganism: the problem of Study*. Retrieved

from <http://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-funktsii-neoyazychestva-problema-izucheniya#ixzz3Dh1pQeuN> (in Russ.)

21. Ethics of native faith (2014, July). *Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferencii "Moral'no-etychni normy zhyttia slovzn: ridnovirska etyka"* (The materials of the international scientific conference "Moral and ethical life norms of the Slavs: Ethics of native faith"). Ternopil: Mandrivets (in Ukr.)

22. Petrik, V., Shtokvysh, O., Polevyi, V., Kalnysh, V., Ostroukhov, V. (2006). *Modern technologies and the tools of manipulation of consciousness, information wars and special information operations*. Kyiv: Rosava (in Ukr.)

Одержано редакцією 02.06.2015

Прийнято до публікації 17.06.2015

УДК 219: 273

БОГОМОЛЕЦЬ Ольга Вадимівна,

доктор медичних наук,
народний депутат України,
e-mail: usvinco@gmail.com

ВИТОКИ КУЛЬТУ БОГОРОДИЦІ В УКРАЇНСЬКОМУ РЕЛІГІЙНОМУ СВІТОГЛЯДІ

У роботі висвітлюються світоглядні підстави культу Богородиці. З цією метою аналізуються соціокультурні та ідейні витоки слов'янської культури та обґрунтовується думка про своєрідний синтез індоєвропейської та Балкано-Дунайських культур, що на слов'янських теренах виявилось у специфіці культу жіночого божества Макош. Специфіка цього культу обумовлена, з одного боку, домінуванням культу жіночого початку в усіх народів, які населяли територію України у різні історичні періоди, а з іншого – індоєвропейською специфікою народження та тлумачення змісту ідеї бога. На цьому тлі показано неправомірність традиційного для вітчизняного соціогуманітарного дискурсу погляду на специфіку трансформації язичницьких божеств у християнських святих.

Ключові слова: язичництво, православ'я, «народне православ'я», християнство, Макош, Богородиця, бог, культ, світогляд.

BOGOMOLETS Olga Vadymivna,

Doctor of Sciences (Medicine),
People's Deputy of Ukraine,
e-mail: usvinco@gmail.com

THE ORIGINS OF THE CULT OF THE VIRGIN IN THE UKRAINIAN RELIGIOUS OUTLOOK

Abstract. Introduction. Hard confrontation of Russian and Ukrainian Orthodox Church actualizes the issues related to the disclosure of their inner identity. The article emphasizes the historically formed uniqueness of Ukrainian Orthodoxy and highlights the philosophical grounds of the cult of the Virgin. **Purpose.** The purpose of the article is to clear up the importance of the cult of the Virgin in Ukrainian Orthodoxy and actualize explorations that dedicated to the search of cultural and ideological factors that contributed to its strengthening. **Results.** The socio-cultural and ideological origin of Slavic culture are analyzed in the article and the author substantiates the idea of a kind of synthesis of Indo-European and Balkan-Danubian cultures. The article says that in Slavic territory a specific cult of female deity Makosh was appeared. The specifics of the cult, as shown in the article, caused, on the one hand, by the dominance of cult of women in all peoples, who inhabited the territory of Ukraine in different historical periods, and on the other – Indo-European specificity of birth and interpretation of the meaning of God. Against this background was shown the illegality of the traditional for the domestic socio-humanitarian discourse view of a specific transformation of pagan deities of Christian saints. **Originality.** The author investigates the essence of the cult of the Virgin and its importance in Ukrainian Orthodoxy. He stressed that in the Rus territory there was